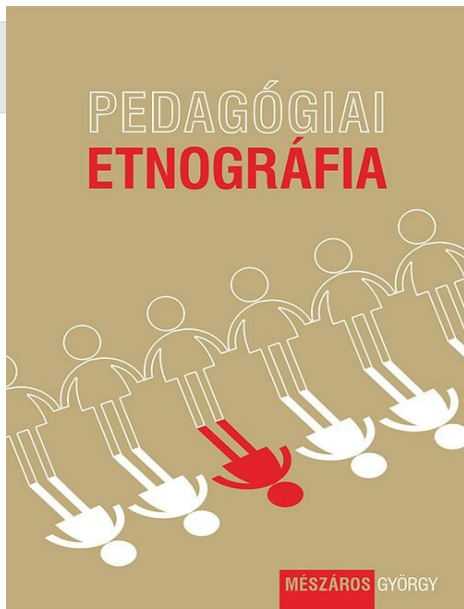

Neveléstudományi részdiszciplína? Önálló tudományág? A pedagógiai etnográfia helykeresése

Szabolcs Éva*

Mészáros György (2017): *Pedagógiai etnográfia*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó.

A hazai neveléstudomány művelői mindig fontosnak tartották a nemzetközi kutatások nyomán körvonalazandó új eredmények, a nemzetközi térben megjelenő pedagógiai problémák, kérdéskérdések recepcióját, beágyazását a hazai tudományos diskurzusba. Ilyennek tekinthető például Mészáros György könyve is, amely a pedagógiai etnográfia hazánkban eddig nem sok figyelmet kapott tudományterületére kalauzolja az olvasót.

A pedagógiai kutatások azon vonulata, amely az etnografikus szemléletmód alkalmazásával igyekszik feltárni a tágran értelmezett nevelés – oktatás – iskola világát éppen Mészáros György úttörő kutatói tevékenysége révén vált ismertté itthon (Mészáros, 2014; Kurucz, 2015; Trencsényi, 2015), és öröndetes, hogy már követői is

vannak ebben a pedagógiai kutatói világban. Egy összefoglaló pedagógiai etnográfiai munka, amely magyar nyelven szintetizálja azt, amit ma tudhatónak gondolhatunk e tudományterületről. Időszerű tehát, és vélhetően tovább növeli e részdiszciplína ismertségét.

Általánosságban elmondható, hogy információgazdag, hatalmas szakirodalmi bázisra épülő munka született, amely akár kézikönyvként is használható azok számára, akik a pedagógiai etnográfia világával készülnek megismerkedni, abban jobban elmélyedni. Az információgazdagság sokféle elvezető szálai szellemi élményt nyújtanak az olvasónak, de ugyanakkor az átlagosnál komolyabb intellektuális erőfeszítést kíván e gondolat-szálak követése.

A részletes bevezető eligazít a kötet logikájáról, a szerző szakmai-tudományos háttéréről és szokatlan módon egy személyes bevezető is tovább mélyíti a kötet megértéséhez, e tudományterülethez való viszony értelmezéséhez szükséges tudnivalókat – éppen az etnográfiai kutatások során fontos „személyes hang” megjelenítésével. A szakirodalom felvonultatása mellett a szerző mindig jelzi saját álláspontját a sokféle megközelítés közzegében.

Fontos kiindulópontja a kötetnek annak részletes kifejtése, hogy minek tekintjük a pedagógiai etnográfát. Önálló diszciplína? Metodológia? Irányzat? A szerző mindegyik megközelítés érveit számba veszi, és ezek mellett alakítja ki saját nézőpontját, amely szerint a pedagógiai etnográfia módszertani paradigma, mert a szerző szerint több, mint módszeregyüttes, de kevesebb, mint egy új tudományterület (Mészáros, 2017, p. 19) Maga a kötet tehát tekinthető e mellett a meghatározás mellett történő részletes, sokféle ágazó, számos társadalomtudományi érvanyagot is felhasználó okfejtésnek.

* Egyetemi tanár, ELTE PPK Neveléstudományi Intézet, Történeti, Elméleti és Összehasonlító Pedagógiai Kutatócsoport, e-mail: szabolcs.eva@ppk.elte.hu

A kötet szerkezetét, fejezeteinek egymásutánját áttekintve azt látjuk, hogy egy olyan kutatói logika érvényesül, amely fontos szerepet tulajdonít a pedagógiai etnográfia tudományelméleti megalapozásának. A részletes ontológiai és ismeretelméleti fejezetek – a valóság értelmezésének és a megismerés módjának kérdéseivel foglalkozók, amelyek valamilyen formában már a szerző korábbi írásaiban is jelen voltak – szinte túl is terjeszkednek azon a ponton, amely elegendőnek tűnik a pedagógiai etnográfia szemléletmódjának kibontásához.

Nem céloim ezek összehasonlítása korábbi munkáival, de kiemelendő, hogy gondolatgazdagságuk tükrözi a szerző kivételesen alapos olvasottságát e témában, és az ezekben a fejezetekben megfogalmazottak más neveléstudományi kutatások elméleti-tudományfilozófiai alapozásához is hasznosak lehetnek. A pedagógiai valóság című rövid fejezet (Mészáros, 2017, pp. 92–95) például olyan értelmezéseket vonultat fel a pedagógiai valóságról mint a pedagógiai kutatás tárgyköréről, amelyek nemcsak a pedagógiai etnográfia művelőinek adnak muníciót kutatási szemléletmódjuk kialakításához.

Követve a könyv felépítésének logikáját, az elméleti megalapozás után, abból szorosan kiindulva a pedagógiai etnográfia metodológiájának kifejtése, elemzése következik. Itt is azt látjuk, hogy a pedagógiai etnográfia módszertanának megmutatása, elemzése, az álláspontok kiemelése sokkal gazdagabb, mint a kötet szűken vett tárgya megkívánja, hiszen a metodológia ebben a fejezetben érintett számos problematikája fontos lehet más társadalomtudományi, neveléstudományi részterületek kutatásában is. Amikor a szerző arról ír, hogy „a metodológiát is elhelyezem egy olyan alapvető társadalmi-gazdasági, kontextuális dimenzióba, amely annak sokszor figyelembe nem vett szociális kerete” (Mészáros, 2017, p. 162), joggal gondolhatunk olyan tudományterületekre is, mint a megértő szociológia, a fogyatékoságtudomány vagy a neveléstudományt is gazdagító gyermekkor-kutatás (ld. például Pászka, 2011; Hernádi & Könczei, 2015; Cannella & Viruru, 2004).

Egy etnográfiai munkában a kutatásetikai szempontok számbavétele alapvető fontosságú. Az ennek a témának szentelt fejezetről megint csak elmondható, hogy a kifejtett kutatásetikai kérdések messze túlmutatnak a pedagógiai etnográfia területén. A fejezet hosszabb része olyan általános kutatásetikai kérdéseket tárgyal, amelyek más neveléstudományi részterületek művelői számára is hasznosak, pl. a kutatás résztvevőinek védelme, a jogi és morális szempontok viszonya egy kutatásban. Az ehhez felhasznált kutatásetikai kódexek között a szerző megemlíthette volna anyaintézményének, az ELTE PPK-nak a neveléstudományi kutatásokra vonatkozó etikai kódexét,¹ amelynek kidolgozásában ő maga is részt vett. A specifikusan pedagógiai etnográfia kutatásetikai kérdések között a szerző tárgyalja a kutatói bevonódás, a kutatói pozíció sok szempontot felvető problémáját, például azt, hogy mennyiben etikus a „fake persona” szereppel a terepmunkában dolgozni a kutatás megfelelő kivitelezése érdekében (Mészáros, 2017, p. 209). Az általános és specifikus kutatásetikai szempontok elkülönítése nem vitatható, de a szövegből kitűnik, hogy az általános részben is megjelennek speciálisan az etnográfira vonatkozó megállapítások.

A kötetet lezáró két, rövid fejezet az etnográfiai kutatási eredmények bemutatásának hogyanját és egy autoetnográfiai vázlatot ír le. Különösen ez utóbbiban és a rövid zárszóban érhetjük tetten a már említett „személyes hangot”, a szerző viszonyát tudományterületéhez. Ritka és szokatlan ez a hang egy neveléstudományi munkában, de a pedagógiai etnográfia befogadja, megkívánja a tudományos szakszerűségnek ezt a regiszterét.

Külön szeretném felhívni a figyelmet a kötet egy olyan sajátosságára, amelyre a szerző már a bevezetőben felhívja a figyelmet: a kritikai nézőpontra. Ez a szempont nem azonos súllyal, de végigvonul a munka minden fejezetén, és további tudományos újdonságot kölcsönöz a témának. A rendszerkritikai megközelítés beemelése egy tudományterületről való gondolkodásba Mészáros György egyéb munkáiban is fellelhető. A hatalmi kérdések, konfliktusok megjelenítése a szerző szerint kitüntetett jelentőségű a pedagógiai etnográfiai kutatásokban. Erre számos példa található a munkában, csak néhány ezek közül: a kritikai episztemológia beemelése a kuta-

tás elméleti megközelítésének tárgyalásában (Mészáros, 2017, pp. 133–147), a kritikai metodológiával kapcsolatos érvek – ellenérvek rövid kifejtése (Mészáros, 2017, pp. 190–192), de felbukkan a kritikai szempont szinte érintőlegesen a munka minden fejezetében.

Mészáros György könyve különleges jelentőségű a hazai neveléstudományi szakirodalomban, hiszen előzmény nélküli a maga területén. A pedagógiai etnográfia bemutatása, gazdag nemzetközi szakirodalmának értő feldolgozása, társadalomtudományi-neveléstudományi kapcsolatrendszerének beemelése a monográfiába magas színvonalú tudományos írásművet eredményezett. Azt várhatjuk tőle, hogy ismertté tesz szakmai körökben egy olyan kutatási területet, amely eddig kevésbé volt része a neveléstudománynak.

Irodalom

---

1. Cannella, S. G. & Viruru, R. (2004). *Childhood and Postcolonization*. London, UK: Routledge-Falmer.
2. Hernádi, I. & Könczei, Gy. (Eds.) (2015). *A felelet kérdései között. Fogyatékoságtudomány Magyarországon*. Budapest: ELTE BGGYK. Retrieved from: <http://mek.oszk.hu/14900/14939/>
3. Mészáros, Gy. (2017). *Pedagógiai etnográfia*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
4. Mészáros, Gy. (2014). *Szubbkultúrák és iskolai nevelés. Narratív kritikai pedagógiai etnográfia*. Veszprém: Gondolat Kiadó. Retrieved from: <http://mek.oszk.hu/13400/13473>
5. Pászka, I. (2011). *Narratív történetformák a megértő szociológia nézőpontjából*. Szeged: Belvedere.
6. Kurucz, O. Á. (2015). Padra írt üzenet. Egy pedagógiai etnográfia története. *Neveléstudomány*, 3(3), 91–93.
7. Trencsényi L. (2015). Alapmű. *Neveléstudomány*, 3(3), 88–90.